

Prevenција nasilja kroz projekt „Tko ne djeluje – sudjeluje!“

Barbara Maras, Nikolina Pajnić, Jelena Krpan

Učenički dom „Podmurvice“ Rijeka, Branka Blečića 3, Rijeka

Sažetak

U Učeničkom domu „Podmurvice“ Rijeka kontinuirano se provodi poseban program Prevencije nasilja. Zahvaljujući brojnim humanitarnim aktivnostima i projektu „Tko ne djeluje – sudjeluje!“, prvi smo Dom koji je osvojio Godišnju nagradu Luka Ritz, dodijeljenu od Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta. U sklopu projekta, učenici su organizacijom koncerata, utakmica i prodajnih izložbi učeničkih radova uspjeli prikupiti čak 10.000,90 kuna za skupu literaturu na Braillovu pismu koja je uništena prilikom maloljetničkog devastiranja Odjela za djecu oštećena vida O. Š. „Pećine“. Osim ove hvalevrijedne akcije, naši su učenici uključeni u volonterski rad Socijalne samoposluge, Prihvatilišta za beskućnike, promotivnu prodaju časopisa „Ulične svjetiljke“ te u rad Crvenog Križa kako bi senzibilizirali vršnjake za marginalizirane skupine budući da izolacija društveno marginaliziranih skupina predstavlja također jedan od oblika nasilja. «Sportom protiv nasilja» još je jedan način na koji učenike nastojimo motivirati na kvalitetno i sadržajno provođenje slobodnog vremena, u sklopu kojeg smo organizirali prijateljsku utakmicu učenika Učeničkog doma i Hrvatske reprezentacije beskućnika. Kontinuirano surađujemo s prvom riječkom sigurnom kućom - Domom sv. Ane koji smješta žene i djecu koja su neposredne žrtve nasilja na način da organiziramo programe i kreativne radionice pri kojima se naši učenici druže s njihovim štićenicima. U sklopu posebnog programa Prevencije nasilja, učenici su napisali igrokaz „Tihana“ koji tematizira posljedice međuvršnjačkog nasilja, promovirajući nenasilje, toleranciju i važnost asertivnog rješavanja sukoba. Igrokaz se izvodi svake školske godine u svim odgojnim skupinama kako bi, kroz odgojno-obrazovni rad, aktivno mijenjali zajednicu, stvarajući svojim zalaganjem ravnopravnije i humanije društvo.

Ključne riječi. učenički dom, odgojno-obrazovni rad, tolerancija, nenasilje, ravnopravnost

Uvod

Nasilje među djecom i mladima zasigurno nije nov ni nepoznat fenomen, no zbog velikog broja djeca koja su mu izložena, povećane okrutnosti te teških posljedica za psihofizički razvoj osobe, izaziva ozbiljan problem u današnjem društvu. Osmišljavanjem različitih aktivnosti, mlade se potiče na kvalitetno provođenje slobodnog vremena te se time ujedno preventivno djeluje na prevalenciju nasilja. Na taj im se način omogućuje iskorištavanje vlastitih potencijala u svrhu stvaranja boljeg i humanijeg društva. S ciljem razvijanja egzistencijalnih, društvenih i humanističkih vrijednosti u mladim ljudima, nastao je projekt «Tko ne djeluje – sudjeluje!», u okviru posebnog programa Prevencije nasilja kojeg u našem Domu godinama sustavno provodimo. U učeničkom domu ovakva vrsta programa je neophodna s obzirom da u njemu borave mladi ljudi koje, kroz njihovo odrastanje i sazrijevanje, odlikuje mahom različitost pa je tolerancija, jednakost i asertivno rješavanje sukoba nužnost prilikom implementiranja sadržaja u Plan i program rada svakog odgajatelja. Povod našem projektu bio je vandalistički čin maloljetnika koji su, iz zabave, devastirali O.Š. «Pećine», pri čemu je najviše stradao knjižnični fond Odjela za djecu oštećena vida. Uništavanjem vrijednih knjiga na Brailleovu pismu, slijepim i slabovidnim učenicima oduzeto je pravo na izvor informacija koje predstavljaju uvjet za odgoj i obrazovanje. Ravnopravnost slijepih učenika ovim je

vandalističkim činom narušena, s obzirom da im je oduzeto pravo na kvalitetno usvajanje znanja, a društvo je još jednom marginaliziralo ovu ionako osjetljivu skupinu. Slijepim smo učenicima, stoga, odlučili pokazati kako društvo počiva na mladim ljudima koji su spremni suosjećati i djelovati, a ne nepromišljeno uništavati i devastirati.

Pojam nasilja

Razvojno gledano, sve do kraja 1960-ih i ranih 1970-ih godina ponašanja, koja se danas opisuju kao nasilje među djecom i mladima, smatrana su sastavnim dijelom ljudskog razvoja, odnosno karakterističnim za razvojnu fazu djetinjstva. Do promjene u stajalištu prema fenomenu nasilja među djecom i mladima došlo je 1972. godine kada je švedski liječnik po imenu Heinemann¹ u svojoj studiji zabilježio svoja zapažanja o nasilju među skupinom djece na školskom igralištu, što je ujedno bilo i prvo istraživanje fenomena nasilja u školi.

Kasnije je veliki doprinos istraživanju fenomena nasilja među djecom u školskom okruženju dao norveški psiholog Dan Olweus² koji je sustavno istraživao prirodu, frekvencije i posljedice nasilja među djecom i mladima. Prema autoru nasilje je prisutno kada je učenik opetovano i trajno izložen negativnim postupcima od strane jednoga ili više vršnjaka te u nemogućnosti da se obrani od nasilničkog ponašanja.

Navedenu definiciju čine vrlo bitni elementi koje autor naglašava. Kao temelj fenomena, tu je element nasilja ili agresivnog ponašanja. Nadalje, u navedenoj definiciji nasilja među djecom i mladima, autor naglašava ponavljanje nasilničkog ponašanja, odnosno, da bi se određeno ponašanje okarakteriziralo kao nasilje među vršnjacima, potrebno je da se ponavlja određeno razdoblje. Treći element obuhvaća neravnotežu moći i snaga između žrtve i nasilnika, a ona se očituje kroz nesrazmjer fizičke i mentalne snage osoba u konfliktu.

Kada se govori o nasilju nad djecom i mladima u školskom okruženju, autor navodi da se, u kategoriji klasičnog međuvršnjačkog nasilja, izdvajaju najučestaliji oblici nasilja: fizičko nasilje koje uključuje bilo koji fizički čin s potencijalom ozljede (primjerice guranje, povlačenje za kosu ili uši, štipanje, šamaranje, udaranje rukama, nogama i različitim predmetima), verbalno nasilje, odnosno namjerno korištenje riječi da se nanese psihološka povreda (vikanje, vrijeđanje, nazivanje ružnim imenima, izazivanje straha prijetnjama i sl.) te relacijsko nasilje – koje se odnosi na sofisticirane, suptilne oblike emocionalne manipulacije vršnjačkim odnosima, a koji su usmjereni na uništavanje osjećaja prihvaćanja, prijateljstva i pripadnosti.³

Uzroci nasilja

Činjenica je da mladi žive okruženi promjenama koje se događaju u političkim, socijalnim, znanstvenim i obrazovnim strukturama u društvu te je njihovo ponašanje, djelomično, odraz cjelokupne situacije u društvu. Prema autorima Zlatku Miliši i Miroslavu Bagariću⁴ „mladi žive u društvu krize – koju oni nisu izazvali, društvu rizika – koje oni nisu proizveli, već upravo obratno: oni postaju žrtve društva krize i društva rizika.“

Kada je u pitanju istraživanje uzroka pojave nasilja, veliki je broj detaljno ispitanih i dokazanih čimbenika agresivnosti kao što su djelovanje instinkta, nasljedni faktori, socijalno učenje, narušeni obiteljski odnosi, odnosi s vršnjacima, poremećaji u ponašanju, konzumacija psihoaktivnih sredstava i sl., stoga je fenomen nasilja nužno istraživati u okviru najvažnijih teorija agresivnosti i temeljem empirijski dobivenih spoznaja u tom području.

¹ Sesar K. Obilježja vršnjačkog nasilja. Ljetopis socijalnog rada 2011;18:498

² Olweus D. Nasilje među djecom u školi. Zagreb: Školska knjiga: 1998

³ Olweus D. op. cit. u bilj 2

⁴ Miliša Z, Bagarić M. Stilovi ponašanja u vrijednosne orijentacije. MEDIANALI - znanstveni časopis za medije, novinarstvo, masovno komuniciranje, odnose s javnostima i kulturu društva 2012;6:79

Prema klasičnoj frustracijskoj teoriji agresije, autora Johna Dollarda i Neala Millera⁵, svaka frustracija nužno dovodi do agresije, a svaka je agresija posljedica frustracije. Odnosno svi oblici agresivnog ponašanja imaju svoj izvor u frustraciji koja proizlazi iz nemogućnosti zadovoljavanja neke, biološki relevantne potrebe. S druge strane, prema modifikaciji frustracijske teorije Leonarda Berkowitza⁶, frustracija ne dovodi uvijek do agresije, nego samo do emocionalnog uzbuđenja, odnosno spremnosti da se reagira agresivno.

S etološkoga gledišta autora Konrada Lorenza⁷, postoji instinktivni agresivni sustav, kao urođeni temeljni borbeni instinkt, koji se temelji na unutrašnjoj energiji koja se neprestano stvara i raste. Zbog akumuliranja agresivnih nagona, dolazi do njihovog oslobađanja, pomoću određenih "aktivirajući podražaja" iz okoline. Prema Lorenzu, svi instinkti, uključujući i agresivni instinkt, služe temeljnoj evolucijskoj svrsi, a to je preživljavanje pojedinca i vrste.

Prema teoriji socijalnog učenja Alberta Bandure⁸, agresivno je ponašanje naučen oblik ponašanja. Teoretičar naglašava da, u modernom društvu, socijalna okolina ima glavnu ulogu u nastanku agresivnog ponašanja, odnosno da agresivni stilovi ponašanja mogu biti potaknuti utjecajem obitelji, subkulturnih grupa i masovnih medija. Navedenih izvori agresije djeluju kroz osnovne mehanizme opažanja i oponašanja agresivnih modela ponašanja, jačanjem pozitivnog potkrjepljenja ili izostankom negativnog potkrjepljenja neprihvatljivih oblika ponašanja.

Neovisno o uzroku i mehanizmu razvoja agresivnih oblika ponašanja, činjenica je da smo svjedoci svepriustnijeg nasilja, zbog čega je ono postalo „normalan“ dio svakodnevnice u suvremenim društvima. Veliku ulogu u društvu imaju medijski posredovane slike o nasilju. Zbog širokog opsega, sve veće dostupnosti masovnih medija i njihove velike moći na formiranje javnog mijenja, mišljenja, stavova i ponašanja ljudi u društvu, utjecaj medija na razvoj agresivnih oblika nasilja, znanstvenicima, sve češće, postaje predmetom istraživačkih radova. Kada se govori o utjecaju masovnih medija na razvoj fenomena nasilja, neminovno je govoriti o kvantiteti medijskog izvješćivanja, prema kojoj, čak i sadržaji namijenjeni isključivo djeci, sadrže velike količine nasilnih prikaza, te kvaliteti medijskih izvještaja o nasilnim slučajevima, u kojima prevladava senzacionalistički pristup, umjesto istraživačkog.

Nasilje i adolescencija

Uvažavajući sve izvore, faktore i mehanizme razvoja agresivnog ponašanja i nasilja, smatramo da je posebno važno osvrnuti se na pojavu nasilnog ponašanja kod adolescenata, s obzirom na period promjena koje su od iznimne važnosti za daljnji razvoj osobe i njeno ponašanje u odrasloj dobi. Ukoliko adolescenciju usporedimo s drugim dobnim skupinama, možemo primijetiti da se u tom razvojnem periodu javlja znatno više nasilnih ponašanja, a razlozi za to upravo su brojne promjene kroz koje mlade osobe prolaze.

U pokušaju definiranja pojma adolescencije, navodimo sveobuhvatno objašnjenje stručnjaka iz Poliklinike za zaštitu djece Grada Zagreba⁹ prema kojoj je adolescencija „doba odrastanja u kojem osoba uspostavlja ravnotežu između djetinjstva i zrelosti, odnosno razdoblje, kako ga neki nazivaju, samoodgoja, kad mlada osoba odbacuje autoritete, odbija roditeljsku kontrolu i zbližava se s vršnjacima, vrijeme buntovništva, ispitivanja granica, naglih promjena raspoloženja, unutrašnjih sukoba i sukoba s okolinom.“

⁵ Aronson E, Wilson, T D i Akert R M. Socijalna psihologija. Zagreb: Mate: 2005

⁶ Aronson E, Wilson, T D i Akert R M. op. cit. u bilj 6

⁷ Hewstone M, Stroebe W. Uvod u socijalnu psihologiju. Jastrebarsko: Naklada Slap: 2002

⁸ Hewstone M, Stroebe W. op. cit. u bilj 7

⁹ Poliklinika-djeca.org (Internet). Trebamo li brinuti? Priručnik o adolescentima za roditelje i stručnjake (Citirano 2015 Rujan 15). Preuzeto s: <http://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/trebamo-li-brinuti/>

Prema autorici Katici Lacković-Grgin¹⁰, adolescencija je razdoblje života u kojem razlikujemo tri stadija: rana adolescencija (od 10/11 do 14 godina), srednja (od 15 do 17 godina) i kasna adolescencija (od 18. do 20. godine i dulje)¹¹. Za svaki od navedenih stadija karakteristične su određene tjelesne, emocionalne, kognitivne i socijalne promjene, no zbog područja rada autorica u učeničkim domovima, daljnji fokus biti će na razvojnom periodu srednje adolescencije, kao periodu najintenzivnijih promjena.

Tijekom razdoblja srednje adolescencije, najizraženije su i najdramatičnije biološke i fiziološke promjene koje uključuju nagli rast, seksualno sazrijevanje, promjene u tjelesnim proporcijama te povećanje snage i izdržljivosti, ali su ujedno i najistaknutiji razvojni zadaci usmjereni na traženje ravnoteže između nezavisnosti i odgovornosti, razvoj novih odnosa s vršnjacima, upoznavanje sa seksualnošću i promjenu u moralnom rasuđivanju.

Razvoj neovisnog ponašanja središnji je zadatak adolescencije, uslijed kojeg adolescenti razvijaju kognitivne i socijalne vještine potrebne kako bi adolescenti mogli samostalno sudjelovati u društvu, no u svojoj težnji za nezavisnošću, adolescenti je često definiraju drugačije od svojih roditelja, te je češće vide samo kao slobodu od roditeljskog autoriteta, čime se otvara prostor za razvoj rizičnih ponašanja. Također, prisutan je i otpor prema autoritetima, zbog kojeg adolescenti često propitkuju norme i postavljena pravila te ih više ne prihvaćaju naprosto kakve jesu. Usporedno s razvojem nezavisnosti adolescenata, razvija se moralno rezoniranje što zahtijeva odabir između onoga što smatra ispravnim i pogrešnim. Svoje moralne vrijednosti adolescenti oblikuju kroz interakciju s različitim utjecajima, obitelji, vršnjacima, pripadnicima interesnih grupa, masovne medije, i sl.

U ovom razdoblju adolescenti prolaze i kroz povećane stresove, kao što su prelazak iz osnovne u srednju školu, adaptaciju na novu školu, nove prijatelje, dio adolescenata prolazi i kroz proces adaptacije na školovanje u novom gradu i život u učeničkom domu a sve to predstavlja osjetljive elemente prilagodbe na ovo razdoblje velikih promjena¹².

U životima adolescenata, sve veću ulogu počinju zauzimati vršnjaci, od kojih, kroz međusobnu interakciju, dobivaju povratnu informaciju važnu za interpretaciju vlastitih iskustava. Kroz pripadanje vršnjačkim grupama, adolescenti ispunjavaju svoju potrebu za pripadanjem, no, potreba za prihvaćanjem od strane vršnjaka i sklonost priklanjanju grupnim normama čini adolescente podložnijima pritisku vršnjaka, zbog činjenice da često puta adolescenti teško prepoznaju granicu između onoga što misle i osjećaju oni sami te onoga što misle i osjećaju njihovi vršnjaci. Upravo zbog pritiska vršnjaka i specifičnostima ostalih razvojnih promjena, adolescenti su skloniji nasilnom ponašanju¹³.

Istraživanja pokazuju da je nasilje među vršnjacima u doba adolescencije, češće prisutno nego u ostalim dobnim skupinama, te predstavlja jedan od složenijih problema s kojim se ova populacija svakodnevno susreće tijekom odrastanja¹⁴.

Mnoga istraživanja ističu da se nasilničko ponašanje gotovo uvijek događa u prisutnosti vršnjaka, te ovisno o njihovoj prisutnosti i ulogama koje imaju, vršnjaci mogu utjecati na ishod nasilničkih događaja. Također, podaci govore i da, ukoliko osoba iz dana u dan svjedoči nasilnom ponašanju, kroz proces internalizacije, takvo ponašanje smatra prihvatljivim načinom rješavanja sukoba ili ostvarivanja vlastitih ciljeva¹⁵.

---

¹⁰ Lacković-Grgin K. Psihologija adolescencije. Jastrebarsko: Naklada Slap: 2006

¹¹ Lacković-Grgin K. op. cit. u bilj 7

¹² Poliklinika-djeca.org (Internet). op. cit. u bilj 9

¹³ Vejmelka L. Neke determinante vršnjačkog nasilja u adolescenciji. Ljetopis socijalnog rada 2003;19:234

¹⁴ Vejmelka L. op. cit. u bilj 13

¹⁵ Vejmelka L. op. cit. u bilj 13

Prevalencija nasilja

Kada govorimo o prevalenciji nasilja, autor Ajduković i suradnici¹⁶ došli su do zaključka da iako su različita istraživanja i studije nasilja među djecom i mladima posljednjih godina vrlo raširena te postoje razni instrumentariji za procjene i samoprocjene nasilničkog ponašanja, rezultati su teško usporedivi upravo zbog bitno različitih kriterija u definiranju nasilničkog ponašanja, ali i instrumenata koji se u tu svrhu koriste. No ipak, rezultati nekih istraživanja pokazuju aktualne trendove prevalencije nasilja među djecom i mladima.

Koliko je nasilje među djecom i mladima globalno raširena pojava, najbolje prikazuju rezultati sveobuhvatnog istraživanja Svjetske zdravstvene organizacije¹⁷ o raširenosti nasilja među djecom i mladima, provedenog u okviru šire studije o zdravlju u ponašanju djece školske dobi. Istraživanje je provedeno 2005. i 2006. godine u 38 država svijeta u kojem je ukupno sudjelovalo 202 056 djece i mladih (od 11, 13 i 15 godina). Od ukupnog broja sudionika istraživanja njih 10,7 % možemo svrstati u skupinu nasilnika, 12,6% djece nalazi se u ulozi žrtve te izjavljuje kako svakodnevno doživljava nasilnička ponašanja od svojih vršnjaka, dok 3,6% istovremeno doživljava i čini nasilje te se nalazi u ulozi nasilnika/žrtve.

Među malobrojnim istraživanjima vršnjačkog nasilja u Hrvatskoj, kao reprezentativnim možemo istaknuti istraživanje autorice Katarine Elez¹⁸ čiji su rezultati pokazali da je 17% učenika viših razreda osnovne škole nasilno prema svojim vršnjacima.

Isto tako, reprezentativnim su i rezultati istraživanja koje je 2004. godine provedenog u organizaciji UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku¹⁹ a uključivalo je 23.342 učenika osnovnih škola. Prema rezultatima istraživanja oko 33% učenika osnovnih škola bilo je izloženo nekom obliku nasilja, od čega je 22,3% izjavilo da su doživjeli nasilje jedan do dva puta „u zadnjih nekoliko mjeseci”, dok je 10,4% učenika u vrijeme istraživanja bilo izloženo nasilnom ponašanju „2-3 puta mjesečno ili više”. Pritom su najčešći oblici nasilja u školi bili nazivanje pogrdnim imenima, ismijavanje i zadirkivanje. Navedene podatke o raširenosti nasilja u hrvatskim školama podupiru rezultati istraživanja koje je 2003. godine provela Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba na 4.904 učenika osnovnih škola u Republici Hrvatskoj, a prema kojemu čak 27% ispitanih učenika izjavljuje da skoro svakodnevno doživljava neki oblik nasilja u školi²⁰.

Prevenција nasilja

Kada govorimo o vršnjačkom nasilju, kao izuzetno uznemirujućem iskustvu, možemo reći da ono ostavlja negativne posljedice na sve sudionike: žrtvu, nasilnika, a i one koji prisustvuju nasilnom činu, te predstavlja prediktor kratkotrajnih i dugotrajnih psiholoških poteškoća. Poremećaji raspoloženja, anksiozni poremećaji i problemi u ponašanju česte su posljedice vršnjačkog nasilja, a autori Seals i Young²¹ u svom istraživanju navode da nasilna djeca i djeca žrtve nasilja manifestiraju više depresivnih simptoma od djece koja to nisu.

¹⁶ Rajhvajn Bulat L, Ajduković M. Obiteljske i psihosocijalne odrednice vršnjačkog nasilja među mladima. Psiholojske teme 2012;21:167-194

¹⁷ hbsc.org (Internet) Inequalities in young people health. HBSC international report from the 2005/2006 survey (Citirano 2015 Rujan 16) Preuzeto s: <http://www.euro.who.int/en/health-topics/noncommunicable-diseases/obesity/publications/pre-2009/inequalities-in-young-peoples-health-hbsc-international-report-from-the-20052006-survey>

¹⁸ Elez K. Nasilništvo i samopoimanje djece osnovnoškolske dobi. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu: 2003

¹⁹ Puzić S, Baranović B, Doolan K. Školska klima i sukobi u školi. Sociologija i prostor 2012;49:335-358.

²⁰ Puzić S, Baranović B, Doolan K. op. cit. u bilj 19

²¹ Seals D, Young J. Bullying and victimization: Prevalence and relationship to gender, grade level, ethnicity, self-esteem, nad depression. Adolescence 2003;38: 735-757

Također, uspoređujući rezultate mnogih istraživanja, autor Dake²² nalazi da djeca nasilnici značajno češće pate od depresivnih simptoma, suicidalnih ideja, imaju dijagnosticirane psihijatrijske poremećaje u odnosu na djecu koja nisu uključena u nasilje. Autorica Vulić-Prtorić²³ navodi kako brojna istraživanja pokazuju da su problemi u ponašanju karakteristični za sudionike vršnjačkog nasilja, a očituju se u području emocija, kontrole ljutnje i razdražljivosti te manjku socijalnih vještina.

Svi dosad navedeni podaci, o prevalenciji vršnjačkog nasilja i negativnim posljedicama koje ono ostavlja na optimalan psihofizički razvoj djece i mladih, ukazuju na neophodnost stvaranja i primjene različitih modela prevencije vršnjačkog nasilja kako bi došlo do smanjenja društveno neprihvatljivog ponašanja.

Veliku ulogu u primarnoj prevenciji nasilnog ponašanja zasigurno imaju odgojno-obrazovne ustanove, čije rano angažiranje u procesu prevencije ima pozitivan utjecaj na razvoj učenika i njegovo prihvaćanje pozitivnih, nerizičnih životnih stilova, a suradnjom svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa, stvaraju se uvjeti za siguran i zdrav razvoj mlade osobe²⁴.

Dosadašnje preventivne strategije uglavnom su usmjeravanje na podučavanje učenika odgovarajućim metodama rješavanja konflikata, razumijevanju i poučavanju o sadržaju i oblicima nasilja, postavljanju pravila i sustava za brzo i dosljedno prepoznavanje i reagiranje na nasilje, modeliranju vrijednosti i načela nenasilnih rješenja konflikata, poučavanju o tome kako ne postati žrtvom, poučavanje strategijama prepoznavanja i izbjegavanja neugodnih situacija, poučavanju samopoštovanju te poštovanju različitosti²⁵.

No, uvijek se postavlja pitanje, jesu li dosadašnje preventivne i intervencijske strategije uspješne u sprječavanju nastanka neprihvatljivih oblika ponašanja, a kako se, uz nasilje uočava i trend razvijanja „novijih” oblika rizičnog ponašanja i preuzimanja različitih riskantnih i nezdravih životnih stilova, navedeno pitanje dobiva novu, i još važniju, perspektivu koja zahtjeva promjene u konvencionalnim pristupima preventivnih programa²⁶.

Unapređivanje odgojno-obrazovne prakse unutar preventivnih programa, treba biti usmjereno na uvođenje novina koje će stvoriti pretpostavke za primjenu teorijskog znanja o nenasilnom rješavanju sukoba, razvijanje pozitivnih životnih navika i konkretno djelovanje u stvaranju društva bez nasilja.

Slijedeći činjenicu o nužnosti unaprjeđivanja programa prevencije nasilja, u Učeničkom domu „Podmurvice“ Rijeka, u okviru dosadašnjeg Posebnog programa prevencije nasilja, osmišljen je Projekt „Tko ne djeluje – sudjeluje!“, čiji je cilj bio razvoj prosocijalnih ponašanja i pozitivnih životnih stilova učenika.

Projekt „Tko ne djeluje – sudjeluje!“ temelji se na dva načela. Temelj predstavlja demokratski odgoj Williama Glassera²⁷ koji podrazumijeva izbor između različitih alternativa, poštovanje autoriteta znanja, afirmiranje pozitivnih odgojnih primjera, kritičnosti i kreativnosti, a vanjska kontrola zamjenjuje se unutrašnjom kontrolom.

S druge strane, autor Zlatko Miliša²⁸ navodi kako se novim porokom mladih smatra višak dosade i manjak ambicija, a neorganiziran i nedovoljno kvalitetan način kreiranja slobodnog vremena djece i mladih povećava rizičnost za razvoj neprihvatljivih obrazaca

---

²² Dake J A. The nature and extent of bullying at school. *Journal of School Health* 2003;73:173-180.

²³ Vulić-Prtorić A. Depresivnost u djece i adolescenata. Jastrebarsko: Naklada Slap; 2004

²⁴ Jessor R. *New Perspectives on Adolescent Risk Behavior*. Cambridge: University Press; 1988:528

²⁵ Zloković J. **Nasilje među vršnjacima — problem obitelji, škole i društva. Pedagogijska istraživanja** 2004;1:214

²⁶ Jessor R. op. cit. u bilj 24

²⁷ Glasser W. *Kvalitetna škola: škola bez prisile*. Zagreb: Educa; 2005

²⁸ Miliša Z. Odnos mladih prema volontiranju, radu i slobodnom vremenu. *Diacovensia* 2009;16:93

ponašanja. Navedeno se podudara s istraživanjem Vlaste Ilišin²⁹, provedenim na uzorku od 1 000 tinejdžera, čiji su rezultati dokazali da dokoličarenje postaje sve popularniji način opuštanja mladih, dominantno impregniran sadržajima masovne kulture.

Sve navedene spoznaje predstavljaju polazište su za osmišljavanje aktivnosti slobodnog vremena, kroz koje se kod učenika potiče razvoj svijesti o potrebi shvaćanja kulture različitosti, tolerancije, solidarnosti, zajedništva, ravnopravnosti, intrinzičnu motiviranost, percepciju odgovornosti za vlastite postupke, altruizam i empatičnost, a sve sa ciljem djelovanja, mijenjanja i unapređivanja zajednice u kojoj žive.

Primarni cilj pokretanja projekta „Tko ne djeluje – sudjeluje!“

Primarni cilj pokretanja projekta „Tko ne djeluje – sudjeluje!“ bio je obnova uništenog fonda knjižnice za slijepe i slabovidne učenike, a tijekom njegove provedbe ostvaren je niz važnih odgojno-obrazovnih ciljeva – poticanje na humanitarno djelovanje, razvijanje kreativnosti, razvijanje pozitivnih životnih vještina te prevencija neželjenih oblika ponašanja. Naziv akcije nastao je nakon što smo s učenicima pogledali film „Oblak“, koji tematizira život i nasilnu smrt mladoga Luke Ritza. Ovaj zvučni slogan postao je prepoznatljiv znak čitave akcije, pri kojoj smo nastojali senzibilizirati lokalnu zajednicu za poteškoće marginaliziranih skupina, kao što su slijepe i slabovidne osobe, a ujedno upozoriti društvo na posljedice nepromišljenog nasilnog čina koji se dogodio u O.Š. „Pećine“ Rijeka.

Polazište projekta bila je ideja da djelovanjem ustanemo protiv konkretnog čina nasilja, no s vremenom je prerastao u veliki projekt koji potiče na podizanje razine svijesti o potrebi da se pokrenu promjene svega što je na margini društva – nasilja, diskriminacije, siromaštva i nepravde.

Razvoj projekta

Uspješnost prvih aktivnosti projekta „Tko ne djeluje – sudjeluje!“, motivirala je učenike i voditeljice projekta da prošire primarni cilj djelovanja protiv pojedinog čina nasilja na opći cilj poticanja šire društvene zajednice na djelovanje i pokretanje promjena u društvu, što je rezultiralo provedbom brojnih humanitarnih i volonterskih aktivnosti. U kratkom vremenskom periodu, projekt se počeo širiti zbog visoke motiviranosti učenika te odlične suradnje sa širom lokalnom zajednicom koja se razvila nakon medijskih napisa o njegovu uspjehu. Do kraja školske godine, učenici i voditeljice projekta uspješno su osmislili i realizirali širok spektar aktivnosti koje bismo sve mogli istaknuti kao pojedinačne primjere dobre prakse, no u cjelini one predstavljaju razrađen model razvijanja svijesti o toleranciji, prihvaćanju različitosti, solidarnosti, zajedništvu, ravnopravnosti, altruizmu, empatiji i odgovornosti za vlastite postupke.

S obzirom na osnovni cilj projekta „Tko ne djeluje – sudjeluje!“, definirani su specifični ciljevi, a u skladu s njima, i daljnje aktivnosti koje smo pretežito usmjerili na integraciju socijalno isključenih skupina u društvene procese lokalne zajednice, s posebnim naglaskom na siromaštvo i beskućništvo. Organiziran je stoga posjet Prihvatištu za beskućnike „Ruže sv. Franje“, uz prigodno druženje učenika i djelatnika Doma s korisnicima prihvatilišta. Motivirani snažnim dojmom koje je druženje s beskućnicima ostavilo na njih, učenici su predložili nastavak suradnje s prihvatilištem te je uslijedila organizacija prijateljske utakmice naših učenika i Hrvatske nogometne reprezentacije beskućnika u Učeničkom domu. Dogovorena je i suradnja s „Uličnim svjetiljkama“, časopisom za beskućnike, na način da učenici sudjeluju u promotivnoj prodaji novog broja časopisa kao volonteri, dajući pritom podršku prodavaču-beskućniku s kojim rade u paru. Iz ove je suradnje nastala i ideja prigodnog obilježavanja Dana žena s beskućnicama i ženama žrtvama nasilja. Učenici su tijekom kreativnih radionica izradili

²⁹ Ilišin V, Bobinac-Marinović A, Radin F. *Djeca i mediji*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja: 2001.

prigodne čestitke koje su poklonili riječkim beskućnicama tijekom druženja na Korzu, kao i korisnicama Doma sv. Ane, žrtvama obiteljskog nasilja. Jedan od načina razvijanja svijesti o jednakosti i uvažavanju socijalno isključenih skupina, bio je i posjet Socijalnoj samoposluzi koja skrbi o obiteljima i pojedincima koji preživljavaju uz pomoć donacija građana. Nakon upoznavanja s takvim projektom, učenici su se aktivno uključili u rad Socijalne samoposluge na različite načine. Osim što su prikupljali novčane donacije, te donacije u hrani i odjeći, uključili su se volonterskim doprinosom u organizaciji i provedbi aktivnosti Samoposluge – dežurali su na akcijama prikupljanja pomoći, slagali i popisivali doniranu hranu i odjeću, dijelili informativne letke te motivirali građane na sudjelovanje.

Tijekom mnoštva kreativnih radionica, učenici su izradili zadivljujući broj učeničkih radova i promotivnih materijala s kojima smo u svega mjesec dana, s obzirom da je slijepim učenicima literatura bila potrebna u kratkome roku, od sasvim običnih ljudi i prolaznika, prikupili čak 10.000,00 kuna koje smo odnijeli u O.Š. «Pećine». Veličina i značaj ovog projekta leži u nastojanju učenika da svojim djelovanjem učine razliku i pokažu sebi i drugima kako društvo počiva na mladim ljudima koji njeguju humane vrijednosti.

Mediji su ovu akciju od početka kvalitetno pratili s obzirom da je, nažalost, u našem društvu, u kojem prevladava sinkronija nad dijakronijom i slika nad pojmom, odnosno forma nad sadržajem, rijetkost činiti dobro bez očekivanja priznanja ili nagrade. No, priznanje ipak nije izostalo, rezultiravši Godišnjom nagradom Luka Ritz koju dodjeljuje Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta za promicanje tolerancije i škole bez nasilja, te smo tako postali prvim učeničkim domom kojemu je pripalo takvo priznanje.

Značaj projekta za učenike i Dom

Projekt „Tko ne djeluje – sudjeluje!“ učenicima je omogućio neposredno iskustvo u razvijanju životnih vještina. Odgojno-obrazovni rad s učenicima u učeničkom domu obuhvaća četiri odgojno-obrazovna područja: čuvanje i unaprjeđivanje zdravlja, socio-emocionalni razvoj, kognitivni razvoj i razvoj kreativnosti. Iako su najviše bile posvećene socio-emocionalnom razvoju te razvoju kreativnosti, aktivnosti projekta „Tko ne djeluje – sudjeluje!“ omogućile su povezivanje svih odgojno-obrazovnih područja kroz jedan projekt, što posebno doprinosi kvaliteti samog projekta i uzdiže ga na razinu posebnog programa kojeg je moguće sustavno i kontinuirano provoditi. Kontinuiranim provođenjem potiče se i razvija kreativno izražavanje u humanitarne svrhe, stjecanje i usavršavanje pozitivnih životnih vještina te stjecanje novih iskustava i spoznaja, a istovremeno se kvalitetno ispunjava slobodno vrijeme učenika.

Snaga ovog projekta očituje se u specifičnom izazovu učeničkih domova pri motiviranju učenika da svoje slobodno vrijeme posvete humanitarnom djelovanju. Kvalitetnim provođenjem slobodnog vremena, pomno osmišljenim aktivnostima i poticanjem na razvijanje društvenih, egzistencijalnih i humanističkih vrijednosti, napravili veliki iskorak u prevenciji neželjenih oblika ponašanja i poticanju razvoja pozitivnih životnih vještina.

Zaključak

Kroz interdisciplinarni dijalog i suradnju, kao pretpostavku pojedinačne i zajedničke odgovornosti spram složenih društvenih pojava, kroz rad s mladim ljudima nastojali smo postići kreativne rasprave umjesto konformističkih slaganja u svrhu artikulacije i izgrađivanja egzistencijalnih, društvenih i humanističkih vrijednosti. Sudjelujući u ovom projektu, prenošenjem i prihvaćanjem temeljnih općeljudskih prava, dobili smo mogućnost oblikovati mlade ljude, a samim time i djelovati na cjelokupno društvo pa smo se, stoga, još jednom prisjetili velike odgovornosti koju naš poziv nosi. Uz učenike, svi odgovajatelji vrijedno su ulagali svoje slobodno vrijeme u sve akcije.

Budući da se riječima prenosi znanje, a da se vrijednosti prihvaćaju od uzora, odgajatelji su svojim primjerom, uzimajući u obzir aspekt implicitnog odgoja, uz pretpostavku da je karakter učitelja tihi prenositelj moralnih i drugih vrijednosti, svakodnevno ukazivali učenicima koje vrijednosti je poželjno njegovati. "Tko hoće – nađe način; tko neće – nađe izliku!", još je jedan slogan koji smo često upotrebljavali prilikom motivacije učenika na akcije kvalitetnog provođenja slobodnog vremena. Pokazalo se da su s vremenom učenici ove aktivnosti počeli prihvaćati kao zadovoljstvo i druženje, a ne kao obvezu. Ipak, najveći uspjeh ovog projekta leži u činjenici da smo njime za problem nasilja i diskriminacije senzibilizirali, ne samo naše učenike, već i čitavu lokalnu zajednicu te smo time izašli iz okvira učeničkog doma.

Projekt «Tko ne djelje – sudjeluje» nastavljamo provoditi u našem Domu, kontinuirano promičući prava na ravnopravnost osjetljivih i isključenih skupina društva kako bismo vlastitim primjerom negovali pozitivne vrijednosti. Ovaj je projekt postao pokazatelj da u Učeničkom domu ne toleriramo socijalni egocentrizam današnjice, već se nastojimo protiv njega boriti izgrađivanjem mladih ljudi koji djeluju u smjeru stvaranja boljeg i humanijeg društva u kojem nema mjesta osuđivanju, predrasudama i stigmatiziranju, a svakako ne nasilju.

Literatura

1. Sesar K. Obilježja vršnjačkog nasilja. Ljetopis socijalnog rada 2011;18:498
2. Miliša Z, Bagarić M. Stilovi ponašanja u vrijednosne orijentacije. MEDIANALI - znanstveni časopis za medije, novinarstvo, masovno komuniciranje, odnose s javnostima i kulturu društva 2012;6:79
3. Olweus D. Nasilje među djecom u školi. Zagreb: Školska knjiga: 1998
4. Aronson E, Wilson, T D i Akert R M. *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate: 2005
5. Hewstone M, Stroebe W. Uvod u socijalnu psihologiju. Jastrebarsko: Naklada Slap: 2002
6. Poliklinika-djeca.org (Internet). Trebamo li brinuti? Priručnik o adolescentima za roditelje i stručnjake (Citirano 2015 Rujan 15). Dostupno na: <http://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/trebamo-li-brinuti/>
7. Lacković-Grgin K. Psihologija adolescencije. Jastrebarsko: Naklada Slap: 2006
8. Vejmelka L. Neke determinante vršnjačkog nasilja u adolescenciji. Ljetopis socijalnog rada 2003;19:234
9. Rajhvajn Bulat L, Ajduković M. Obiteljske i psihosocijalne odrednice vršnjačkog nasilja među mladima. Psihologijske teme 2012;21:167-194
10. hbsc.org (Internet) Inequalities in young people health. HBSC international report from the 2005/2006 survey (Citirano 2015 Rujan 16) Preuzeto s: <http://www.euro.who.int/en/health-topics/noncommunicable-diseases/obesity/publications/pre-2009/inequalities-in-young-peoples-health-hbsc-international-report-from-the-20052006-survey>
11. Elez K. Nasilništvo i samopoimanje djece osnovnoškolske dobi. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu: 2003
12. Puzić S, Baranović B, Doolan K. Školska klima i sukobi u školi. Sociologija i prostor 2012;49:335-358
13. Seals D, Young J. Bullying and victimization: Prevalence and relationship to gender, grade level, ethnicity, self-esteem, nad depression. *Adolescence* 2003;38: 735–757
14. Dake J A. The nature and extent of bullying at school. *Journal of School Health* 2003;73:173-180
15. Vulić-Prtorić A. Depresivnost u djece i adolescenata. Jastrebarsko: Naklada Slap: 2004
16. Jessor R. *New Perspectives on Adolescent Risk Behavior*. Cambridge: University Press: 1988:528

17. Zloković J. Nasilje među vršnjacima — problem obitelji, škole i društva. *Pedagogijska istraživanja* 2004;1:214
18. Glasser W. *Kvalitetna škola: škola bez prisile*. Zagreb: Educa; 2005
19. Miliša Z. Odnos mladih prema volontiranju, radu i slobodnom vremenu. *Diacovensia* 2009;16:93
20. Ilišin V, Bobinac-Marinović A, Radin F. *Djeca i mediji*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja; 2001.